

VERSLO AKTUALIJOS / CURRENT ISSUES OF LAW

Nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolė vartojimo sutartiniuose santykiuose

Irena Dirgėlienė¹, Marius Pečkys²

¹Magistrė

Kazimiero Simonavičiaus universiteto teisės fakultetas

Kontaktai: 8-677-27065

El. paštas: i.dirgeliene@gmail.com

²Magistras, lektorius

Tarptautinės teisės ir verslo aukštosios mokyklos Vadybos ir teisės fakultetas

Laisvės pr. 58, LT-05120 Vilnius, Lietuva

El. paštas: marius.peckys@islb.eu

ANOTACIJA

Vartotojų apsaugos taisyklių taikymą nulemia vartotojo sąvoka, kuri yra ypač reikšminga besiplečiančiai ir gausėjančiai ES vartotojų apsaugos teisei. Įvairių šalių įstatyminių bazių panašumas sietinas su tuo, kad vartojimo sutarčių reglamentavimas į nacionalines šalių narių teisės sistemas perkeltas iš verslininko ir vartotojo teisės reglamentuojančių ES direktyvų. Silpnesnėsios sutarties šalies – vartotojo – interesų gynimas yra numatytas ES ir nacionalinės teisės aktuose, tačiau vis dar kyla abejonių ar jis yra pakankamas.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolė, vartojimo sutartys, sutartiniai santykiai.

Control of Unfair Contract Terms in Contractual Consumer Relations

ABSTRACT

The application of consumer protection rules is determined by the consumer concept, which is especially important in light of the expanding and increasing EU consumer protection law. The similarity of the legal bases of different countries is related to the fact that the regulation of consumer contracts has been transferred from the EU directives regulating the rights of a businessman and a consumer into the national legal systems of the member states. The protection of the weaker party to the contract - the consumer - is provided for in the EU and national legislation, however, doubts still exist whether this protection is sufficient.

KEYWORDS: control of unfair contract terms, consumer contracts, contractual relations.

Išvadas

Europos Sąjungos teisėje vartotojo sąvoka aiškiai neapibrėžiama, o valstybėse narėse aiškinant šią sąvoką pastebima nemažai skirtumų. Teisės doktrinoje nurodoma, kad vartotojo sąvoka kyla iš sociologijos ir ekonomikos, o teisėje jos reikšmė – autonominė. Sąvoka ir nulemia vartotojų apsaugos taisyklių taikymą. Ji ypač reikšminga besiplečiančiai ir gausėjančiai ES vartotojų apsaugos teisei bei ES privatinei tarptautinei teisei. Sąvoka svarbi ir nustatantiems specialias vartotojų apsaugos taisykles reglamentams „Roma I“ ir „Briuselis I“.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 3K-7-395/2013 yra nurodęs, kad Reglamento Roma I 6 straipsnyje vartotojas apibūdintas kaip fizinis asmuo, siekiantis tikslų, kurie gali būti laikomi nesusijusiais su jo darbu ar profesine veikla. Briuselis I reglamento 13 ir 14 straipsnių konstatuojamosiose dalyse nurodoma, jog „kalbant apie draudimo, vartotojų ir darbo sutartis, silpnesniąją šalį turėtų ginti palankesnės tokios šalies interesams jurisdikcijos taisyklės nei bendrosios taisyklės, pagal kitokias nei draudimo, vartotojų arba darbo sutartis teismų savarankiškumas nustatant jurisdikciją yra ribotas ir šalių autonomija dėl šiame Reglamente nustatytų išimtinės jurisdikcijos pagrindų turi būti gerbiama. 15–17 straipsniuose įtvirtintos specialiosios jurisdikcijos, susijusios su vartotojų sutartimis, taisyklės.“

Bendroji Europos sutarčių teisė apima ir dalį taisyklių, taikytinų vartojimo sutartims. Kiekvienas ES teisės instrumentas „vartotojo“ sąvoką apibrėžia savais tikslais. Nors šios sąvokos iš esmės susisieja, tarp jų egzistuoja tam tikri skirtumai. Tai paskatino Europos Komisiją pabrėžti, kad vieninga ir vienoda samprata padėtų tiksliau apibrėžti vartotojų teisių apsaugos taikymo apimtį.

Tyrimas aktualus, nes mokslininkų darbuose pasigendama išsamesnės nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose instituto analizės lyginamuoju aspektu.

Naujumas. Nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose instituto tyrinėjimas įvairiais aspektais nėra nauja tyrimo tema. Jį tyrinėjo D. Bublienė, L. Novikovienė bei kiti autoriai, tačiau jo taikymo naujovės Lietuvos teisės doktrinoje nebuvo išsamiau analizuotos po to, kai 2014 m. į Lietuvos Civilinį kodeksą buvo perkeltos 2011 m. spalio 25 d. priimtose Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/83/ES dėl vartotojų teisių.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose instituto taikymo įvairiose šalyse panašumus ir skirtumus bei ištirti kaip tai įtakoja sutartinius santykius.

Tyrimo objektas – nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose institutas.

Tyrimo metodika: atliekant tyrimą naudoti loginis, aprašomasis ir teorinio apibendrinimo metodai, leidžiantys visapusiškai atskleisti šalių nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose instituto esmę Lietuvos ir kitų šalių teisės sistemose. Pasitelkus sisteminę teisės metodą atskirti teismo sprendimai analizuoti teismų praktikos kontekste. Taikytas ir lingvistinis teisės aiškinimo metodas, pasireiškiantis pažodine teismo sprendimų analize.

1. Nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose institutas ES teisėje

Atsižvelgiant į sutarties šalių padėties nelygiavertiškumą, vartojimo sutarties institutas grindžiamas silpnesniosios sutarties šalies (vartotojo) teisinės apsaugos doktrina, pagal kurią siekiama užtikrinti vartotojo, kaip silpnesniosios sutarties šalies, teisių ir teisėtų interesų apsaugą ir atkurti vartotojo ir verslininko interesų pusiausvyrą.

Europos Sąjungos teisėje vartotojo sąvoka aiškiai neapibrėžiama, o valstybėse narėse aiškinant šią sąvoką pastebima nemažai skirtumų. Teisės doktrinoje nurodoma, kad vartotojo sąvoka kyla iš sociologijos ir ekonomikos, o teisėje jos reikšmė – autonominė. Sąvoka ir nulemia vartotojų apsaugos taisyklių taikymą. Ji ypač reikšminga besiplečiančiai ir gausėjančiai ES vartotojų apsaugos teisei bei ES privatinei tarptautinei teisei. Sąvoka svarbi ir nustatantiesiems specialias vartotojų apsaugos taisykles reglamentams „Roma I“ ir „Briuselis I“.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 3K-7-395/2013 yra nurodęs, kad Reglamento Roma I 6 straipsnyje vartotojas apibūdintas kaip fizinis asmuo, siekiantis tikslų, kurie gali būti laikomi nesusijusiais su jo darbu ar profesine veikla. Briuselis I reglamento 13 ir 14 straipsnių konstatuojamosiose dalyse nurodoma, jog „kalbant apie draudimo, vartotojų ir darbo sutartis, silpnesniąją šalį turėtų ginti palankesnės tokios šalies interesams jurisdikcijos taisyklės nei bendrosios taisyklės, pagal kitokias nei draudimo, vartotojų arba darbo sutartis teismų savarankiškumas nustatant jurisdikciją yra ribotas ir šalių autonomija dėl šiame Reglamente nustatytų išimtinės jurisdikcijos pagrindų turi būti gerbiama. 15–17 straipsniuose įtvirtintos specialiosios jurisdikcijos, susijusios su vartotojų sutartimis, taisyklės.“

Bendroji Europos sutarčių teisė apima ir dalį taisyklių, taikytinų vartojimo sutartims. Kiekvienas ES teisės instrumentas „vartotojo“ sąvoką apibrėžia savais tikslais. Nors šios sąvokos iš esmės susisieja, tarp jų egzistuoja tam tikri skirtumai. Tai paskatino Europos Komisiją pabrėžti, kad vieninga ir vienoda samprata padėtų tiksliau apibrėžti vartotojų teisių apsaugos taikymo apimtį.

M. Ebers teigia, kad kai kurios valstybės narės išplečia asmeninę „vartotojo“ sąvokos sampratą ir šią apsaugą taiko plačiau, nei numato ES teisė. Nors skirtinguose teisės aktuose „vartotojo“ terminas apibrėžiamas nevienodai, jo esmė ta pati. Vartotojas yra fizinis asmuo, kuris veikia neekonominių interesų sferoje. „Ekonominių interesų“ sfera yra apibrėžiama skirtingai – vienos direktyvos apima ir profesijas, kitos – ne. Labai plati išimtis įtvirtinta Kelionių paketų direktyvoje, kurioje „vartotojas“ apibrėžiamas plačiai – kaip aprėpiančius įmones ir verslo keliautojus (kaip kelionių paslaugų pirkėjus ir naudotojus). Valstybėse narėse įtvirtinta „vartotojo“ sąvoka skiriasi, tačiau bendriausia prasme ji sutampa su minimaliais ES teisės reikalavimais.

2. Nesąžiningų sutarčių sąlygų kontrolės vartojimo sutartiniuose santykiuose institutas Lietuvos teisėje

Pasak L. Novikovienės, apibrėžiant vartotojo sampratą, konkrečios asmens savybės, lemiančios jo silpnumą, nevardijamos. Esminis kriterijus – vartotojo veiksmai rinkoje, todėl vartotoju gali būti laikomas kiekvienas asmuo, perkantis prekes, paslaugas savo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti, kurie nėra susiję su jo verslu ar profesija. Pasak jos, „vartotojo samprata, pateikiama įvairiuose teisės aktuose ir ES, ir nacionaliniu lygmeniu, yra formali. Ją formuluojant laikomasi išankstinės nuostatos, kad fiziniai asmenys yra silpnesnė šalis, ir neteikiama reikšmės šio asmens patirčiai, žinioms ir pan.“

Interpretuodamas vartojimo sutarčių reikalavimus, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. 3K-3-211/2008 nurodo: „Tais atvejais, kai ginčo šalių sudaryta sutartis kvalifikuojama kaip kylanti iš vartojimo teisinių santykių, bylą nagrinėjantis teismas visada sutarties sąlygas *ex officio* turi įvertinti pagal sąžiningumo kriterijus.“ Ši nuostata patvirtinama ir papildoma kitoje byloje (Nr. 3K-3-502/2009): „nesąžiningomis vartojimo sutarties sąlygos gali būti pripažįstamos tiek vartotojo, tiek vartotojų teises ginančių institucijų, tiek ir bylą nagrinėjančio teismo iniciatyva. Jei ginčo šalių sudaryta sutartis

kvalifikuojama kaip kylanti iš vartojimo teisinių santykių, tai būtų nagrinėjantis teismas sutarties sąlygas turi įtvirtinti *ex officio*. Pareiga paneigti šių sąlygų nesąžiningumo prezumpciją tenka verslininkui. Ginčo, kilusio iš vartojimo sutarties, specifika silpnesniosios šalies gynimo interesais lemia teismo pareigą būti aktyviam procese.“

CK 6.158, 6.200 straipsniuose yra nurodyta, kad sutartys turi būti sudaromos ir vykdomos šalims bendradarbiaujant, o kiekviena šalis privalo elgtis sąžiningai. Sąžiningumo principas laikytinas fundamentaliu sutarčių teisės principu. Šiuo principu privaloma vadovautis visuose sutartinių santykių etapuose: nė viena iš šalių negali šio principo atsisakyti ar apriboti jo taikymo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išnagrinėtose bylose Nr. 3K-3-141/2006 ir Nr. 3K-3-211/2008 rašoma, kad „sąžiningumo principas ypač aktualus vartojimo sutartiniuose santykiuose, nes vartotojas dėl patirties, specialių žinių stokos turi palyginti mažesnes galimybes tinkamai įgyvendinti savo interesų apsaugą.“

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „vartotojas, būdamas silpnesnioji sutarties šalis, dėl informacijos, patirties, specialių žinių stokos ir panašių aplinkybių turi ribotas galimybes tinkamai įgyvendinti savo interesų apsaugą ir daryti įtaką sutarties sąlygų turiniui sudarydamas sutartį, dažnai jis gali tik rinktis arba pasirašyti jam siūlomą sutartį, arba jos atsisakyti. Atitinkamai verslininkas per sutarties sąlygas įgyja nepateisinamą pranašumą prieš vartotoją. Todėl sąžiningumo principas yra ypač aktualus vartojimo sutartiniuose santykiuose. Teisingai sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrai vartojimo sutartyse užtikrinti yra reikalingas specialus, tik vartojimo sutartims taikomas įstatyminis reguliavimas.“

Byloje Nr. 3K-3-114/2014 pabrėžiama, kad negaliojančiomis gali būti pripažintos sąžiningumo kriterijams prieštaraujančios vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos, jeigu jos iš esmės pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, vartotojo teises ir interesus.

Siekiant apginti vartotojų teises Europos Sąjungos šalyse narėse veikia ne tik teismo procedūros, bet ir kitokios įvairios ginčių sprendimo sistemos. Vartotojų teises užtikrinantis ikiteisminio ginčų nagrinėjimo mechanizmas apima daug įvairių institutų: nuo dviejų šalių derybų, neoficialaus tarpininkavimo ar arbitražo iki įvairiose verslo srityse besispecializuojančio ombudsmeno, mažų reikalavimų (pretenzijų) teismų ir pan. Ikiteisminiai vartotojų ginčai gali būti nagrinėjami derantis dviem šalims, tarpininkaujant arbitražui ar ombudsmenui, mažų reikalavimų (pretenzijų) teismų ir pan.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas bylose Nr. 3K-3-22/2009, Nr. 3K-3-137/2011, 3K-3-120/2013 yra nurodęs, kad teismas įstatymu yra įpareigotas patikrinti, ar sutarties tekstas atitinka tikruosius sutarties šalių ketinimus. Teismas yra įpareigotas kuo tiksliau išsiaiškinti šalių valią, kuri buvo išreikšta joms sudarant sutartis ir prisiimant iš tokių sutarčių kylančius įsipareigojimus. Šiose bylose teigiama, kad visuotinai priimtų ir analogiškų šalims protingų asmenų vienodai suprantamų posakių (terminų) vartojimas sudarant sutartį yra viena iš priemonių, užtikrinančių teisinį tikrumą ir sutarties šalių teisėtų lūkesčių apsaugą. Sutarties sąlygas reikia aiškinti taip, kad to aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu. Aiškinant sutarties sąlygas būtina atsižvelgti ne tik į jų lingvistinę reikšmę, bet ir įvertinti sutarties šalių elgesį, jų subjektyvią nuomonę dėl sutarties sąlygų turinio bei sutarties sudarymo metu buvusį sąlygų suvokimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje (Nr. 3K-3-18-378/2015) teigia: „pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, sutarties šalims nesutariant dėl sudarytos sutarties sąlygų turinio, tokios sąlygos aiškinamos pagal bendrąsias sutarčių aiškinimo taisykles, įtvirtintas CK 6.193 straipsnyje, vadovaujantis sąžiningumo bei sisteminio sutarties sąlygų aiškinimo principais. Aiškinant sutarties turinį prioritetas teikiamas tikrųjų sutarties šalių ketinimų (valios) nustatymui, nepakanka remtis pažodiniu jos tekstu (CK 6.193 straipsnio 1 dalis).“

Tokia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija patvirtinama ir byloje Nr. 3K-3-36/2014. Joje teigiama, kad aplinkybė, jog įstatyme neteikiamas prioritetas pažodiniam sutarties aiškinimui, nereiškia, kad subjektyvusis sutarties aiškinimo metodas gali būti absoliutinamas, ypač tada, kai šalys skirtingai argumentuoja savo tikruosius ketinimus dėl sutarties ar atskiros jos sąlygos. Subjektyvusis sutarties aiškinimo metodas ir teksto lingvistinis aiškinimas sudaro darnią sutarčių aiškinimo metodų sistemą, kuria remiantis nustatomas šalių valios turinys.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateikė vartotojams aktualų kainos, nurodytos su vartotoju sudarytoje sutartyje, sąvokos aiškinimą. Bylos šalys nesutarė, ar į vartojimo rangos sutartyje nurodytą darbų kainą įtrauktas pridėtinės vertės mokestis. Teismas pažymėjo, kad pagal Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnio 6 dalį prekių, paslaugų, taip pat darbų kaina vartotojui apibrėžiama kaip galutinė, nustatoma pinigais, su pridėtinės vertės mokesčiu ir visais kitais mokesčiais. Teismas taip pat nurodė, kad kilus abejonių dėl sutarties sąlygų, jos turi būti aiškinamos vartotojų naudai. Iš ginčo sutarties

nuostatų nebuvo galima daryti vienareikšmiškos išvados, kad vartotojas prie sutartyje nurodytos darbų kainos turi papildomai mokėti pridėtinės vertės mokestį, todėl teismas konstatavo, kad vartotojas jo mokėti neprivalo.

Pastaruoju metu ypač plačiai žiniasklaidoje aptariamai atvejai, kai vartotojai nusivilia sudarę vartojimo kredito sutartis. Pagausėjo atvejų, kai vartotojai kreipiasi į teismą, prašydami pripažinti nesąžiningomis kai kurias kredito įstaigų parengtų sutarčių sąlygas ir jų netaikyti vykdant paskolos grąžinimo prievolę. Išnagrinėjęs vieną iš tokių bylų (Nr. 3K-3-500/2014), kasacinis teismas išaiškino, kad, kilus šalių ginčui dėl teisėtai nutrauktos vartojimo kredito sutarties, sąžiningumo aspektu turi būti įvertintos tik tos sutarties sąlygos, kurios turi įtakos vykdytinai prievolei dydžiui. Nėra būtinybės vertinti sąlygas, kurios, nors ir buvo įtrauktos į sutartį, tačiau nebuvo ir nebus pritaikytos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtoje byloje nurodo, kad „vienas vartojimo sutarties sąlygų atitikties bendriesiems sąžiningumo kriterijams aspektų – vertinimas, ar tokios sutarties sąlygos yra skaidrios, t. y. ar sutarties sąlygos yra aiškos ir suprantamos vartotojui ir ar verslininkas pateikė vartotojui visą sutarčiai sudaryti reikšmingą informaciją. Neskaidrios sutarties sąlygos negali būti laikomos sąžiningomis, nes vartotojas, kuris nesupranta sutarties ar neturi visos apsispręsti reikalingos informacijos, negali priimti tinkamo sprendimo. Papildoma vartotojams suteikiama apsauga skiriama siekiant išvengti stipresniosios šalies primestų sąlygų, taip siekiant išlaikyti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą, tačiau jei iš turimų įrodymų matyti, kad skolininkas sistemingai laiku nevykdo prievolių, o skolininko, nors ir saugomo vartotojams taikomų papildomų teisinių apsaugos mechanizmų, ir kreditoriaus teisių bei pareigų įgyvendinimo požiūriu skolininkui netenka neproporcingai griežta prievolių vykdymo našta, teismas turi teisinį pagrindą tenkinti kreditoriaus pareiškimą nepaisydamas sutarties kvalifikavimo kaip vartojimo fakto.

Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje teismas įvertino, kad tiek pradinė vartojimo kredito sutartis, tiek papildomi susitarimai prie šios sutarties buvo informatyvūs, aiškūs, trumpi ir lengvai suprantami vartotojui, net ir neturinčiam patirties šioje srityje, buvo pateikta informacija apie grąžintiną kreditą, palūkanas, bendrą sumą, mokėtiną kiekvieną mėnesį, metinę kredito grąžinimo normą ir palūkanų normą, t. y. vartotojui buvo sudarytos tinkamos sąlygos apsispręsti dėl tikslingumo sudaryti vartojimo kredito sutartį. Atsižvelgęs į tokias prašytų pripažinti nesąžiningomis sąlygų ypatybes, kasacinis teismas šio prašymo netenkino.

1 lentelė. *Nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos Lietuvos, Ispanijos ir Vengrijos teisėje*

Šalis	Nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos
Lietuva	Civilinis kodeksas. Šeštoji knyga. Prievolių teisė 6.228-4 straipsnis. Nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos ir kuriomis dėl sąžiningumo reikalavimo pažeidimo iš esmės pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai.
Vengrija	Pagal Vengrijos Civilinio kodekso 209 straipsnio 1 dalį: „Nesąžiningomis laikomos bendrosios ir vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos, jeigu jomis pažeidžiami sąžiningumo bei lojalumo reikalavimai ir vienašališkai bei nepagrįstai nustatomos iš sutarties kylančios šalių teisės ir pareigos, kurios nenaudingos sąlygų nerengusiai sutarties šaliai.“ Vengrijos Civilinio kodekso 209/A straipsnio 2 dalyje numatyta, kad tokios sąlygos negalioja.
Ispanija	Europos Teisingumo Teismo nagrinėtoje byloje C-487/12 nurodoma, kad Ispanijos Vartotojų apsaugos įstatymo 86 straipsnyje nustatyta: „Bet kuriuo atveju nesąžiningomis laikomos tos sąlygos, kuriomis ribojamos ar panaikinamos dispozityviomis arba imperatyviomis teisės normomis vartotojui ir naudotojui pripažintos teisės, ypač nuostatos, kuriomis kaip nors kitaip panaikinamos ar apribojamos vartotojo ir naudotojo teisės.“

Apibendrinant lentelėje pateiktus duomenis galima teigti, kad nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos ir kuriomis dėl sąžiningumo reikalavimo pažeidimo iš esmės pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai. Vengrijos Civiliniame kodekse nesąžiningos vartojimo sutarties sąlygos apibrėžiamos labai panašiai, kaip ir Lietuvoje. Skiriasi tik pati apibrėžimo formuluotė, bet ne jos esmė. Ispanijos teisėje taip pat panašiai traktuojama, kad neleistina riboti ar panaikinti vartotojo teisių, tik priduriama, kad tos teisės turėtų būti pripažintos imperatyviomis ar dispozityviomis teisės normomis. Autorių nuomone, toks kelių šalių įstatyminių bazių panašumas sietinas su tuo, kad vartojimo sutarčių reglamentavimas į nacionalines šalių narių teisės sistemas perkeltas iš verslininko ir vartotojo teises reglamentuojančių ES direktyvų.

3. Vartotojų teisių apsaugos užtikrinimas – vienas pagrindinių Europos Sąjungos tikslų

Aukšto lygio vartotojų teisių apsaugos užtikrinimas iki šiol išliko vienu pagrindinių Europos Sąjungos tikslų. 2011 m. spalio 25 d. po ilgų diskusijų priimta

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių. Šia Direktyva siekta supaprastinti ir atnaujinti taikytas taisykles, panaikinti jose esančias neatitiktis ir pašalinti nepageidaujamas spragas, tokiu būdu didinant galiojusių ir esmines sutartines vartotojų teises įtvirtinusių teisės aktų kokybę.

Lietuvoje Direktyvos nuostatas įgyvendinančios priemonės pradėtos taikyti nuo 2014 m. birželio 13 d. Išanalizavus Direktyvos turinį galima teigti, kad jos nuostatos iš dalies prisideda prie vartotojų teisių apsaugos stiprinimo. Pozityviai vertintina tai, kad suderintos bendros vartotojų teisės sąvokos, kurių gramatinė konstrukcija iki šiol buvo skirtinga, papildytas ir detalizuotas sudarant vartojimo sutartis vartotojui būtinos pateikti informacijos sąrašas. Taip pat nustatytas bendras sutarties atsisakymo terminas nuotolinės prekybos ir ne prekybai skirtose patalpose sudarytoms sutartims, kartu detalizuojant atsisakymo termino skaičiavimo taisykles, įvesta suderinta pavyzdinė šių sutarčių atsisakymo forma supaprastinanti sutarties atsisakymo procesą ir kt.

S. Katuoka įžvelgia ne tik direktyvos privalumus, bei ir jos trūkumus. Pasak jo, Vartotojų teisių direktyva visiškai suderinti kai kurie vartotojų apsaugos aspektai, susiję su vartojimo sutartimis, tačiau to nepakanka tam, kad vartotojų lūkesčiai ir interesai šiuo teisės aktu būtų maksimaliai tenkinami. Direktyva nustatytas informavimo pareigos reguliavimas nėra nuoseklus, ji nereguliuoja informacijos neatskleidimo vartotojui pasekmių, nėra aiškus ir jos santykio su kitais vartotojų teisės srityje priimtais teisės aktais klausimas.

D. Bublienė teigia, kad abstrakti, objektyviais požymiais apibūdinta vartotojo samprata įtvirtinta formaliojoje teisėje ir plėtota Europos Teisingumo Teismo praktikoje iš tikrųjų neįgyvendina silpnesnės šalies apsaugos principo. Pasak jos, negalint atsižvelgti į konkretaus asmens konkrečią padėtį tos normos gali būti pritaikytos tam, kuriam neturi būti taikomos atsižvelgiant į silpnesnės šalies apsaugos principą, ir negalės būti pritaikytos tiems asmenims, kuriems tokia apsauga būtina. D. Bublienės nuomone, būtina nesąžiningų sąlygų kontrolę nustatyti tais atvejais, kai sandoris yra sudaromas su silpnesne šalimi, kuri yra silpnesnė dėl patyrimo, informacijos, žinių, derybinės galios trūkumų ar kitų aplinkybių, t. y. būtų vertinama konkretaus asmens konkreti padėtis, taip sudarant sąlygas teismui plačiai taikyti sąžiningumo principą ir įgyvendinti teisingumą.

Apibendrinant galima teigti, kad vartotojų apsaugos taisyklių taikymą nulemia vartotojo sąvoka, kuri yra ypač reikšminga besiplečiančiai ir gausėjančiai ES vartotojų apsaugos teisei bei ES privatinei tarptautinei teisei. Įvairių šalių įstatyminių bazių panašumas sietinas su tuo, kad vartojimo sutarčių reglamentavimas į nacionalines šalių narių teisės sistemas perkeltas iš verslininko

ir vartotojo teises reglamentuojančių ES direktyvų. Silpnesniosios sutarties šalies – vartotojo – interesų gynimas yra numatytas ES ir nacionalinės teisės aktuose, tačiau vis dar kyla abejonių ar jis yra pakankamas.

Išvados

Nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos, kurios šalių nebuvo individualiai aptartos ir kuriomis dėl sąžiningumo reikalavimo pažeidimo iš esmės pažeidžiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyra vartotojo nenaudai. Vengrijos Civiliniame kodekse nesąžiningos vartojimo sutarties sąlygos apibrėžiamos labai panašiai, kaip ir Lietuvoje. Skiriasi tik pati apibrėžimo formuluotė, bet ne jos esmė.

Ispanijos teisėje nesąžiningomis laikomos vartojimo sutarčių sąlygos vertinamos panašiai kaip Lietuvoje ir Vengrijoje. Ispanijos teisės doktrinoje teigiama, kad neleistina riboti ar panaikinti vartotojo teisių, tik priduriama, kad tos teisės turėtų būti pripažintos imperatyviomis ar dispozityviomis teisės normomis. Toks kelių šalių įstatyminių bazių panašumas sietinas su tuo, kad vartojimo sutarčių reglamentavimas į nacionalines šalių narių teisės sistemas perkeltas iš verslininko ir vartotojo teises reglamentuojančių ES direktyvų.

Vartotojų apsaugos taisyklių taikymą nulemia vartotojo sąvoka, kuri yra ypač reikšminga besiplečiančiai ir gausėjančiai ES vartotojų apsaugos teisei. Įvairių šalių įstatyminių bazių panašumas sietinas su tuo, kad vartojimo sutarčių reglamentavimas į nacionalines šalių narių teisės sistemas perkeltas iš verslininko ir vartotojo teises reglamentuojančių ES direktyvų. Silpnesniosios sutarties šalies – vartotojo – interesų gynimas yra numatytas ES ir nacionalinės teisės aktuose, tačiau vis dar kyla abejonių ar jis yra pakankamas.

LITERATŪRA

Bublienė D. Silpnesnės šalies apsaugos principo įgyvendinimas kontroliuojant nesąžiningas vartojimo sutarčių sąlygas. *Jurisprudencija* 2007 9 (99). P. 41–47.

Cheltenham S. W. *EU Consumer Law and Policy*. Northampton:Edward Elgar. 2005. P. 215.

Ebers M. *Consumer Law Compendium Comparative analysis*. P. 730–731.

Europos parlamento ir Tarybos Direktyva 2011/83/ES dėl vartotojų teisių, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/44/EB bei panaikinamos Tarybos direktyva 85/577/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 97/7/EB. Priimta 2011 m. spalio 25 d. Prieiga internetu: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32011L0083>

Europos parlamento ir tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 (2008 m. birželio 17 d.) dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma I). Prieiga internetu: <http://european-employers.eu/lt/europos-parlamento-ir-tarybos-reglamentas-eb-nr-5932008-0>

Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 (2012 m. gruodžio 12 d.) dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija). Prieiga internetu: <http://eulex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:351:0001:0032:lt:PDF>

Katuoka S., Navickaitė-Sakalauskienė I. Vartotojų teisių direktyva: ar tenkinami vartotojų interesai? Konferencijos: Vartotojų teisių direktyva: kas naujo vartotojui ir verslui pranešimo medžiaga. Prieiga internetu: http://www.vvtat.lt/popup2.php?ru=vey5Tmd0lu&tmpl_name=m_article_print_view&article_id=1211

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-502/2009.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-141/2006.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-211/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-22/2009.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-137/2011.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-120/2013.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-395/2013.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-500/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-36/2014.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-18-378/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo metinis informacinis pranešimas (2014). Prieiga internetu: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:FtMakAqjc3oJ:www.lat.lt/download/1085/metinis_2014_pranesimas.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk

Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas.

Lietuvos Respublikos Konstitucija.

Loos M. Full Harmonisation as a Regulatory Concept and its Consequences for the National Legal Orders: The Example of the Consumer Rights Directive. Centre for the Study of European Contract Law Working Paper Series No. 2010/03.

Novikovienė L. Vartojimo sutarties doktrina ir praktika. Lietuvos respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. P. 934.

Polgári Törvénykönyvről. Prieiga internetu: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1300005.TV

Vartotojų teisių apsauga vartojimo sutartiniuose santykiuose: teisinio reguliavimo ir teismų praktikos apžvalga. Teismų praktika. Nr. 30.

INFORMACIJA APIE AUTORIUS

Irena DIRGĖLIENĖ

Kazimiero Simonavičiaus universiteto teisės mokslų magistrė. Domėjimosi ir mokslinių interesų sritys: verslo teisė, mokesčių teisė, civilinė teisė.

Marius PEČKYS

Tarptautinės teisės ir verslo aukštosios mokyklos lektorius, teisės mokslų magistras, mokslinio leidinio „Verslo ir teisės aktualijos“ vyr. redaktoriaus pavaduotojas. Domėjimosi ir mokslinių interesų sritys: finansų ir mokesčių teisė, įmonių teisė, bankroto teisė.

Copyright of Current Issues of Business & Law is the property of International School of Law & Business and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.